

»Castrum Medved« – pregled topografskog stanja grada

Na dominantnom, izdaleka vidljivom položaju (kota 597,32 m) u sklopu Medvednice, s njene južne strane, na dosta izoliranom brijegu, već su u prethistorijsko doba boravili ljudi. To dokazuju pojedinačni nalazi kao što su to kamena neolitska sjekira,¹ jedna manja kasno-brončanodobna ostava, koja se sastoji od narukvica i karičica,² i jedna brončana sjekira s tuljcem za nasad i ušicom ukrašena V motivom i duga 14 cm, koju možemo datirati u vrijeme Ha B³. Svi ovi predmeti čuvaju se u Arheološkom muzeju u Zagrebu i ne predstavljaju jedine prethistorijske nalaze s područja Zagrebačke gore.⁴

Nakon katastrofalne provale Tatara u ove krajeve steklo se iskustvo da se samo dobro utvrđeni gradovi u gorama mogu uspješno obraniti od jedne slične invazije, koja uglavnom preplavljuje ravnice. Odmah nakon njihova povlačenja zagrebački biskup Filip u vremenu od oko god. 1242. do 1250. gradi na zemljištu koje je dobio od kralja Bele IV jaku utvrdu (sl. 1). Ime Medvedgrad ona dobiva po samoj Medvednici, a u vrlo brojnim ispravama spominje se u različitim oblicima: Medve, Medwe, Medue; Medved, Medwed, Medued; Medvey, Medwey; Meduevar, Medwevar, Medwewar; Medvedvar, Medwedwar; Medwedwara, Medwevara, Medvevara, Meduevara (od pol. XV st.); Medwid, Medvid (1. pol. XVI st.); Medwyd grad (1616) i Medved grad (1615). Naziv Arx ursina javlja se vrlo kasno, tek krajem XVII st.

Medvedgrad, s dužinom od oko 170 m, smatra se najvećim i najznatnijim burgom u Hrvatskoj i predstavlja spomenik 1. spomeničke kategorije. Po svim indicijama prvo je nastala jaka branič-kula (sl. 3, 4—6), vanjskih dimenzija 11,50 m, gotovo kvadratnog tlocrta. Svijetle dimenzije prizemlja bile su joj 7,45 × 6,25 m, dok joj je visina iznosila preko 12 m. Debljina zidova varirala je između 2,40 i 2,20 m. Za ovu kulu Szabo smatra da je služila ne samo za obranu već i za stanovanje.⁵ U nju se ulazilo u prizemlju kroz vrata s romaničkim lukom, što je za ono vrijeme dosta rijedak slučaj. Na uglovima je imala rustične kvadre (tzv. Buckelquader), koji se ni u kojem slučaju ne mogu uspoređivati s onima na Velikom Kalniku. Zidovi su bili izvedeni tako da je jezgra od kamena lomljenjaka u krečnoj žbuci imala pomno izveden vanjski plašt od klesanog kamena koji se vadio u obližnjem kamenolomu.⁶ Isprva je branič-kula imala samo dva kata, a oko god. 1574. je nastao treći izveden u opeci s kamenim kvadrima na uglovima. Same opeke, njihova veličina (5—6 × 11 × 23—25 cm) i vez ukazuju na starije razdoblje.⁶ Otvori kule

¹ G. Szabo, *Drei Burgen um Zagreb* (Agram), Die Burgwart, Jahrbuch der Vereinigung zur Erhaltung deutscher Burgen, 39/1938, 70; A. Horvat, *O slučajnim nalazima s Medvedgrada, Iz starog i novog Zagreba*, IV, Zagreb 1968, 28.

² A. Horvat, L. c.

³ V. Heneberg, *Gradine i gradišta po Medvednici*, Narodna starina, 20, Zagreb 1930, 135; J. Klemenč, *Archäologische Karte von Jugoslawien*, Blatt Zagreb, Beograd 1938, 29; A. Horvat, o. c., p. 28.

⁴ G. Szabo, *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb 1920, 12 isti: *Drei Burgen*, o. c., p. 70; A. Horvat, o. c., p. 28.

⁵ G. Szabo, *Sredovječni gradovi*, p. 23; isti: *Drei Burgen*, p. 71.

⁶ A. Horvat, o. c., p. 26, fusnota.

⁷ G. Szabo, *Sredovječni gradovi*, p. 47.

⁸ Z. Horvat, *Opeka u arhitekturi srednjeg vijeka kontinentalne Hrvatske*, Arhitektura, 26/1972, 113—114, 15.

1 Medvedgrad u krajoliku god. 1900. Fotografski snimak J. Hühna. Fototeka Muzeja grada Zagreba — Zagreb

bili su malobrojni — sa sjeveroistočne strane, iznad romaničkog ulaza nalazio se oveći otvor, a koliko je moguće ustanoviti, postojali su samo uski gotički prozorčići s jugoistočne strane. Tek treći kat ima veće prozore pogodne za obranu, s nišama i klupama u unutrašnjosti.

S vanjske strane grad je bio utvrđen dubokim jarcom (1 na tlocrtu) i nasipom koji teče od krajnje sjeveroistočne strane nedaleko prvih vrata, sve do doljnjje jugozapadne. Na cijelom sjeverozapadnom i sjevernom potezu jarak nije bio potreban zbog vrlo strmog pada terena.

U grad se u posljednjoj njegovoj fazi ulazilo s istoka na krajnjoj sjevernoj strani. Do samoga grada vodio je put koji je išao od Zagreba preko Mlinova, Šestina i Kraljičina zdenca, a u blizini Gračana išla je prema Remetama i javna cesta (*via publica*)⁹ sagrađena još u vrijeme Rimljana.¹⁰ U poprečnom zidu (3, 4) koji je spajao vanjski gradski zid (10) s kasnijim zidom (5) nalazila su se prva gradska vrata (2), od kojih je, kako se čini, sačuvan prag. Kroz njih se ulazilo u pretprostor (6), koji je s desne strane imao tanji vanjski zid ili palisadu (5). On je u luku spajao prva i druga vrata. S lijeve strane prostora (6) nalazi se gotovo polukružni uzdignuti prostor (7) ili objekt koji je branio sjeverni dio grada. Nije isključena mogućnost da je nastao

negdje na prijelazu iz XIV u XV st., no za sada se o njemu može reći samo toliko.

Idući u luku dolazi se do drugih gradskih vrata (8) koja se nalaze s desne strane nepravilno polukužnog objekta (7). S njihove desne strane vanjski zid (5) se nakon loma nastavlja (9).

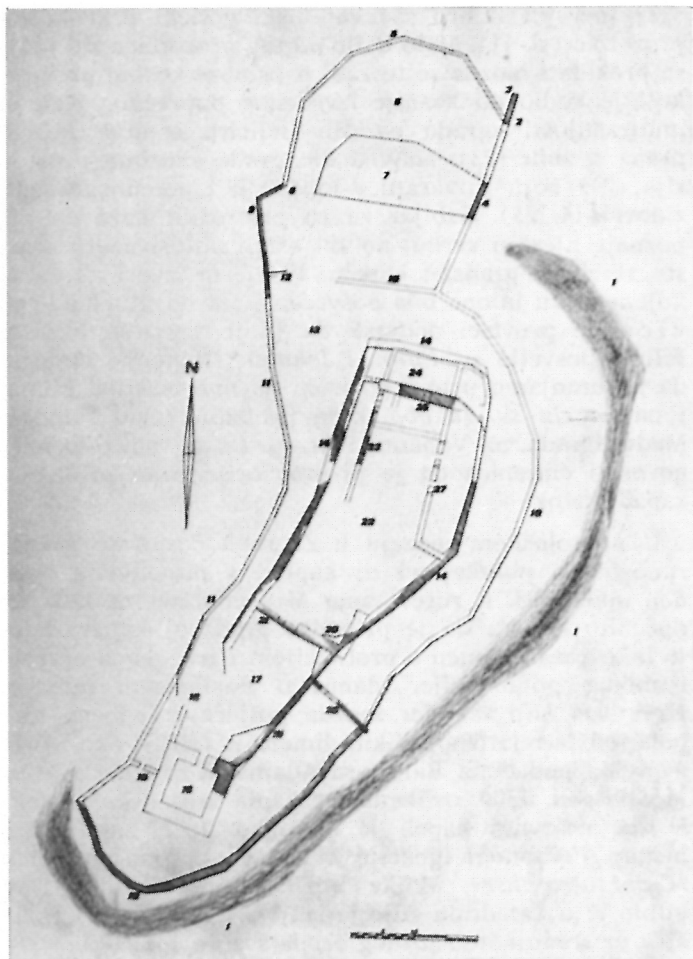
Kad se prošlo kroz druga gradska vrata (8) dolazi se do vanjskog gradskog bedema (10, 11) koji opasuje središnji dio u izduženom nepravilnom obliku sa svih strana. Sačuvan je samo mjestimično — s južne i jugoistočne, djelomično i sa sjeverozapadne strane. Njegov potez koji ide od istočne prema sjevernoj strani može se tek pretpostaviti, kao i na jednom kraćem potezu sjeveroistočno od branič-kule. Treća gradska vrata (12), koja su prema svim indicijama još početkom XV stoljeća bila prva, bila su utvrđena ulaznom kulom ili galerijom koja je na uglovima imala jake rustične kvadre (*Buckelquader*) vrlo pomno isklesane (sl. 8). Pretpostavlja se da je upravo iznad tih vratiju bio uzidan kameni blok veličine 90 × 75 × 35 cm s trostrukim grbom,¹¹ koji A. Horvat pripisuje krugu Parlerove radionice.¹² Radi se o vrlo oštećenom kamenu (lito-tamrijski vapnenac, koji je služio i za izgradnju zagrebačke katedrale) na kojem se u trolistu nalaze uklesana tri grba za koja se smatra da su grbovi kralja Sigismunda, njegove supruge Barbare Celjske i obitelji Alben, koja je s Celjskima bila u srodstvu

⁹ 21. II 1588. (U Zagrebu, Ana Pavlinović-Harmicarka, zagrebačka građanka pred zagrebačkim kaptolom prodaje svoj vinograd u Topolovcu za 25 florena Krsti i Jurju Griziću iz Trnja.) »... a orientali via publica tendens versus castrum Medwewara.« Povijesni spomenici slob. kralj. grada Zagreba, 15, Zagreb 1937, 310.

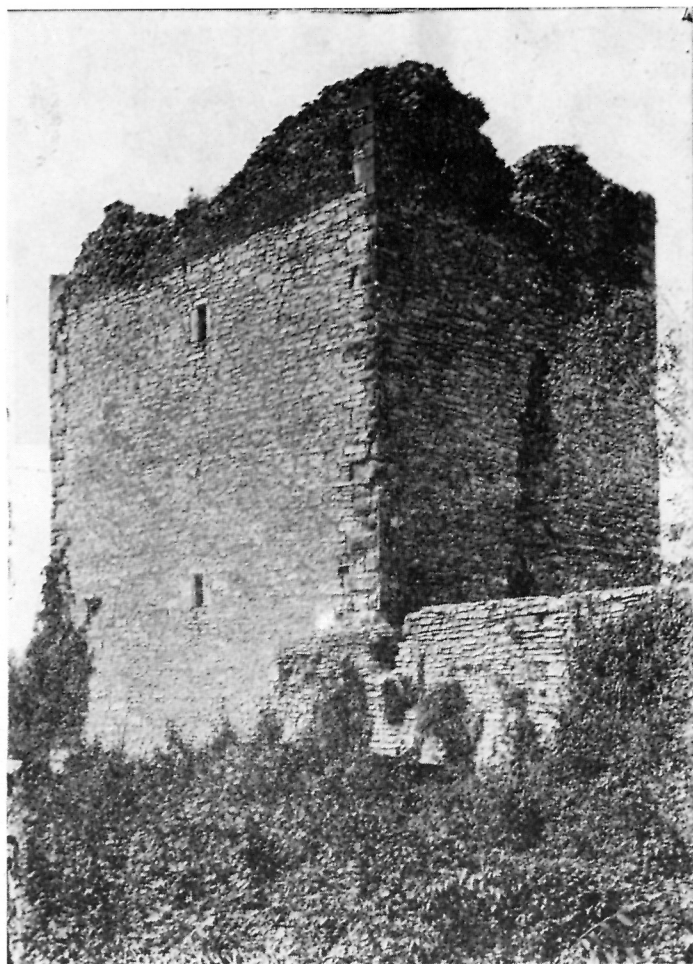
¹⁰ J. Klemenc, o. c.

¹¹ G. Szabo, *Sredovječni gradovi*, pp. 33, 46; isti: *Razvaline Medvedgrada*, *Savremenik*, 9/1914., 1, 54; M. Valentić, *Kameni spomenici Hrvatske XIII—XIX stoljeća*, Zagreb 1969, 88—90.

¹² A. Horvat, o. c., p. 30.

2 Shematski tlocrt Medvedgrada. Prema tlocrtu M. Sabljara iz god. 1840, Gj. Szabe iz god. 1908. i geodetskom snimku iz god. 1956. u planoteci Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu

3 Branič-kula Medvedgrada gledana s istoka. Fotografski snimak V. Guteše iz god. 1904. Fototeka Muzeja grada Zagreba — Zagreb

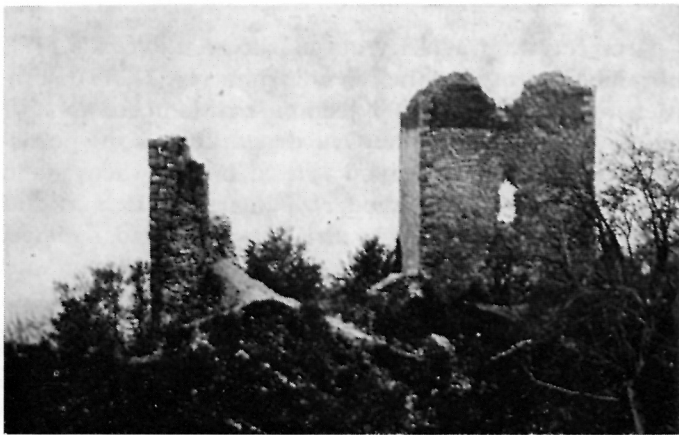
i koja je Medvedgrad držala četrdesetak godina. Sličan trolist, ali samo s jednim grbom, javlja se i na novcu celjskih grofova Friderika II, brata kraljice Barbare i Ulrika II, njegova sina,¹³ što odgovara vremenskim okvirima. Od ulazne kule, ukoliko je ona postojala, nije sačuvano ništa osim njenog zapadnog ugla.

Kroz treća se vrata (12) ulazilo u izvrsno branjen prostor (13) osiguran visokim unutarnjim bedemom (14; sl. 9). Ovaj ima plašt od lijepo klesanih blokova većih dimenzija sa sitnijim lomljenjakom kao jezgrom i djeluje vrlo masivno. Sjeverno predvorje imalo je funkciju komunikacije i obrane i imalo je ljevkast oblik. Prema jugu je završavalo slijepim prostorom ispod branič-kule koji je zatvarao zid (15). U tom zidu Sabljara unosi mala vrata koja su vodila u podgrađe s juga. Predvorje (13) je bilo s gornje strane branjeno visokim dijelom stambenog trakta, a s donje branič-kulom. Idući prema jugozapadu došlo se i do četvrtih gradskih vratiju (16) o kojima se za sada ništa potanje ne može kazati. I njih je štitila branič-kula (18).

¹³ A. Luschin-Ebengreuth, *Die Münzen der Grafen von Cilli*, Numismatische Zeitschrift, 10/1878, 371, br. 1, tab. IV, 1; I. Rengjeo, *Novci celjskih grofova Fridrika II i Ulrika II*, Numizmatika, V, Zagreb 1953, 38; I. Mirnik, *Žetoni Kreditne banke Celje*, Bilten Hrvatskog numizmatičkog društva, 10/1972, 22, 10; itd.

Kroz četvrta gradska vrata ulazilo se u dvorište (17), obrambeni prostor zatvoren zidovima (14, 21, 19) i branjen branič-kulom (18) i jednom manjom kulom (20) sa sjeveroistočne strane. Ova druga kula, koju poznajemo samo iz fotografija i crteža, bila je sačuvana u svom južnom uglu i također je imala rustične kvadrate na uglovima (pupčasti kvadri, sl. 4—7), kao i glavna kula. S jugozapadne strane imala je na prvom katu ranogotičku biforu čiji je gornji dio bio monolitan. Stupić bifore ispao je već davno prije. Kula je bila popravljena izvana i iznutra opekama manjeg formata, i možda je i to djelo kraljevskog graditelja Jerolima Arconatija iz god. 1574. Nije isključeno da je to kula koja se u izvorima spominje kao vlasništvo zagrebačkog kaptola,¹⁴ jer je god. 1254. biskup Filip ustupio Kaptolu jednu kulu kao nagradu za učešće pri izgradnji Medvedgrada. U bedemu do same kule (20) Sabljara je još vidio mala vrata koja su služila kao komunikacija između obrambenog prostora (17) i podgrađa.

¹⁴ 27. VI 1313. (U Pečuhu. Pečujski kaptol o ugovoru zagrebačkog kaptola i bana Stjepana Babonića) »... *castrum est episcopale, ad vos autem ex eo solummodo pertinet turris una...*«. Povijesni spomenici Zagreba, I, Zagreb, 1889, 86; *Ibid.*, p. CLXXXIII; A. Horvat, o. c., p. 25.

4—6 Tri fotografije stanja Medvedgrada. Manja i branič-kula, pogled prema jugozapadu. Snimci iz god. 1889, 1914. i cca. 1920. Fototeka Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu

Kroz vrata u zidu (21) ili kroz samu manju kulu (20) ušlo se u stambeni dio grada (palas, kemenate, 22, sl. 10). Zatvaraju ga bedemi sa svih strana (14, 21). O rasporedu i unutrašnjem rasporedu zgrada za sada se bez prethodnih arheoloških iskopavanja ne može ništa kazati. Jedna izdužena zgrada bila je prislonjena uz bedem sa sjeverozapadne strane. Njen dvorišni zid

(23) ima još dobro sačuvan uski gotički pravokutni prozorčić (sl. 11). Malo dalje od tog prozorčića zid (23) se prekida i možda se tu radi o jednom kosom prolazu koji je vodio do kasnije izvedenog poprečnog zida u unutrašnjosti zgrade na što indicira ostatak kosog praga u zidu (23). Najviši dio grada zauzima prostorija (24) koju zatvaraju vrlo debeli i pomno građeni zidovi (14, 25). Sabljari za tu prostoriju kaže da ne poznaje njezinu svrhu, no svi ostali autori na to mjesto stavljaju gradsku kapelu. Povijesni izvori ne kažu kojem svecu je ona bila posvećena, tek od Kukuljevića se provlači podatak da ju je sagradio biskup Filip i posvetio sv. *Filipu i Jakobu*.¹⁵ Nemamo razloga da posumnjamo u to s obzirom na ime biskupa Filipa i na kapelu sv. *Jakoba*, koja još stoji iznad samoga Medvedgrada, na Velikom Plazuru. Da se radi o kapeli, govori i činjenica da je prostor orijentiran približno zapad—istok.

U Arheološkom muzeju u Zagrebu čuvao se nekad ranogotički polukapitel ili kapitel s pupoljcima¹⁶ nađen god. 1908. u ruševinama Medvedgrada za koji se općenito smatra da je pripadao gradskoj kapeli. Isto je tako važan kamen s profilacijom i tragovima crvene i modre polihromije,¹⁷ danas u Povijesnom muzeju Hrvatske, koji također možda potječe iz kapele. Kapela je bila relativno velikih dimenzija (širina oko 5 m), a prema podacima Baltazara Adama Krčelića bila je oko god. 1300. oslikana freskama talijanske škole.¹⁸ U već ruševnoj kapeli je oko god. 1682. zagrebački biskup Aleksandar Ignacije Mikulić pronašao ikonu »Galaktotrofouse«, Majke Božje koja doji dijete,¹⁹ i odnio je u katedralu gdje je stajala na oltaru sv. Trojstva uz srednji stub južnog broda sve do god. 1880.

Kapela mora da je imala i svoj zvonik, jer se u inventarima zagrebačke katedrale spominje da je biskup Eberhard Alben jedno od šest zvona koja su se nalazila u zvoniku katedrale dao prenijeti na Medvedgrad.²⁰ Ovaj podatak je do sada bio zanemaran. Tek arheološko iskopavanje i istraživanje moći će utvrditi

¹⁵ I. Kukuljević, *Događaji Medvedgrada*, Arhiv za povjestnicu jugoslavensku, III, Zagreb 1854, 33; G. Szabo, *Sredovječni gradovi*, pp. 34, 48; Povijesni spomenici Zagreba, p. CLXXXIII; A. Horvat, o. c., p. 27.

¹⁶ Nisam na žalost mogao ustanoviti današnji smještaj ovog kapitela, jer onaj izložen u lapidariju Povijesnog muzeja Hrvatske (Mirko Valentić, o. c., pp. 87—88, sa slikom) ni u kojem slučaju ne odgovara ni crtežu Gjure Szabe (*Putna bilježnica*, br. 2 iz god. 1908—11. u arhivu Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu), koji je objavila A. Horvat (A. Horvat, o. c., tab. II, sl. 6), ni dosta sitnoj i nejasnoj fotografiji koju je objavio G. j. Szabo (*Razvaline Medvedgrada*, o. c., p. 55).

¹⁷ Z. Horvat, *Gotičke profilacije u Hrvatskoj*, Arhitektura, 25/1971, 109—110, 76.

¹⁸ B. A. Kercselics, *Vitae Canoniorum Zagrabienisium*. Rukopis. Život Marka Torustija; A. Schneider, *Slika majke božje »Galaktotrofouse« iz kapele Medvedgradske*, Narodna starina, 23, Zagreb 1931, 321.

¹⁹ A. Schneider, o. c., pp. 320—322; isti: *Majka božja Medvedgradska*, Hrvatski narod, 30. I 1944, 946, 6; A. Horvat, o. c., p. 31.

²⁰ Kraj XIV st. (Inventari zagrebačke katedrale) »Item quinque campane in campanili ecclesie, et una est videlicet sexta per dominum Eberhardum ad castrum Medwe deportata.« Povijesni spomenici Zagreba, 11, Zagreb 1905, 130; isto iz oko god. 1425. Ibid., p. 154.

7 Druga gradska kula (stanje god. 1937), pogled prema istoku. Fototeka Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu

8 Ugao trećih gradskih vrata (stanje god. 1972), pogled prema istoku

da li je pretpostavljen položaj kapele sv. Filipa i Jakoba točan, a možda će se naći i ostaci zidnih slikarija i ulomci arhitektonske dekoracije. Također će se moći ustanoviti da li je kapela bila pokrivena šindrom ili kupama kanalicama.²¹

U opisu sjeveroistočnog dijela grada (sl. 2) treba u izvjesnoj mjeri ispraviti skicu tlocrta koja se obično objavljuje, a koju je oko god. 1908. izradio Gjurio Szabo.²² Prema geodetskoj snimci iz god. 1956,²³ tlocrtu Mijata Sabljara iz god. 1840.²⁴ i stvarnoj situaciji na terenu istočni unutarnji bedem grada (14) nije u tolikoj mjeri konveksan, dok unutarnji zid zgrade (27) prislonjene na bedem ne ide koso, već gotovo paralelno s njime. Ova zgrada mora da je bila slična onoj koja se nalazila nasuprot njoj. U spomenutom unutarnjem zidu (22) Mijat Sabljara je ucrtao dvojna vrata i pet prozora. U unutrašnjosti zgrade Szabo pretpostavlja da su postojale tri veće prostorije.

Ove dvije zgrade kao i kapela zatvaraju neku vrst trapezoidnog, gotovo pravokutnog dvorišta, te daju naslutiti da se radi o sklopu građevina samostanskog tipa. Sabljara u tom dvorištu ucrtava tragove jednog poprečnog zida paralelnog s južnim zidom kapele (25). Na taj

²¹ A. Horvat, o. c., p. 34.

²² Original u planoteci Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu. Objavljivan na više mjesta, npr. u S. S. R. K. U. L. J., *Povijest srednjega vijeka*, Zagreb 1920, 121.

²³ Planoteka Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu.

²⁴ Obris Medvedgradskih razvalinah, Arkiv, III, tabla.

način i otvori u unutarnjem zidu sjeverozapadne zgrade (23) gledaju na suprotnu stranu nego što je to stvarno stanje.

Ostaje nam da još spomenemo potkovičasto podgrađe s jugoistočne strane, između unutarnjeg (14, 19) i vanjskog zida (10) koje je nedaleko od manje kule presječeno poprečnim zidom (26) na dva dijela. U gornjem njegovu dijelu ležao je gradski vrt u kojem se po prilici nalazilo veliko šimširovo drvo koje je posljednji medvedgradski kastelan, zagrebački zlatar Juraj Mihlović, posjekao pa ga je Nikola Zrinski, tadašnji vlasnik medvedgradske ruševine, tužio sudu.²⁵

Među prvim autorima koji su se osvrnuli na Medvedgrad bio je Baltazar Adam Krčelić, koji je u »*Historiarum cathedralis Ecclesiae Zagrabienensis partis primae, Tomus I*« citirao veći broj pisanih isprava u kojima se spominje Medvedgrad. O njemu Krčelić govori još na jednom mjestu — u rukopisu »*Vitae Canoniarum Zagrabienensium*«, u životopisu kanonika Marka Turustija spominje sam grad i zidne slikarije u njemu i kaže: »*Crederem pictura insigni quae in arcis rudibus hodiedum deprehendi solet, a fratribus his Italis arcem ornatam fuisse. Penicillus apparet Italicus.*«

Početak XIX stoljeća Medvedgradom se bavi Ernest Gideon Maretić od Riv-Alpona, koji sakuplja povi-

²⁵ 1615. (Nikola Zrinski diže tužbu protiv zagrebačkoga građana Jurja Mihlovića zbog štete počinjene u posjedima Medvedgrada) »*Najprvo pred Medvedom gradom sčinio je sebi ono veliko pušpano drvo, koje je bilo debelo kako jedna greda, koga ne bi bil dal jošće stari Gregurijanci za jezero dukat poseći.*« Povijesni spomenici Zagreba, 17, Zagreb 1941; I. Kukuljević, o. c., p. 72; A. Horvat, o. c., p. 27.

9. Sjeverozapadni unutarnji bedem Medvedgrada (stanje god. 1972)

jesne podatke, obilazi i crta tlocrt grada.²⁶ Tridesetih godina istog stoljeća o Medvedgradu piše Eduard Breier,²⁷ i to na osnovi Maretićeva rukopisa. Breierov je tekst pisan s vrlo mnogo fantazije.

Prvi veći svestrani prikaz dao je poznati hrvatski povjesničar Ivan Kukuljević u svom »*Arkivu*«.²⁸ Povijest grada popratio je obilnim izvornim tekstovima srednjovjekovnih isprava, legendama i narodnom tradicijom, te tlocrtom koji je izradio Mijat Sabljari i nacrtom dviju kula, koje je pak nacrtao Mijat Novak. Poseban otisak ovog rada ima nešto više ilustracija.

Nakon Kukuljevića važan prilog poznavanju povijesti Medvedgrada dao je Ivan Krstitelj Tkalčić u prva tri sveska »*Povijesnih spomenika*«,²⁹ dok se u svih devetnaest svezaka, koliko ih je do danas izašlo, Medvedgrad spominje u preko 230 isprava. Velik broj sličnih isprava objavljeno je i u »*Codexu diplomaticusu*« i »*Povijesnim spomenicima Turopolja*« — sve u svemu u oko 400 isprava od god. 1242. do 1692, što predstavlja impozantan broj.

S arhitektonske i povijesno-umjetničke strane za proučavanje problematike Medvedgrada najzaslužniji je Gjuro Szabo, koji je o njemu pisao na više mjesta.³⁰ On

²⁶ Ernst Gideon Maretich de Riv-Alpon. *Geschichtliche Darstellung der Ruinen von Medvedgrad*, 1837, 26. str. rukopisa. Čuva se u Arhivu Hrvatske, Arhiv Drašković, kutija 70. Na ovom podatku najljepše zahvaljujem prof. Milanu Kruheku. Također vidi B. Gušić, o. c., p. 132.

²⁷ E. Breier, *Geschichtliche Darstellung der Ruinen von Medvedgrad*. Croatia 1/1839, 349; isti: *Sagen aus dem Lande der Kroaten*, Croatia 1/1839, 206; V. Heneberg, o. c., p. 133.

²⁸ I. Kukuljević, o. c.

²⁹ I. K. Tkalčić, *Povijesni spomenici slob. kralj. grada Zagreba I*, Zagreb 1889; II, 1894; III, 1896.)

³⁰ G. Szabo, *Razvaline Medvedgrada*, *Savremenik* 9/1914, 1, 54—55; isti: *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb 1920, 44—48; isti: *Drei Burgen um Zagreb* (Agram), *Die Burgwart. Jahrbuch der Vereinigung zur Erhaltung deutscher Burgen*, 39/1938, 69—72; isti: *Stari Zagreb*, Zagreb 1941, 25—26.

je izradio i skicu tlocrta koja je do danas objavljivana na više mjesta, a na osnovi koje je Branko Seno o dao svoju rekonstrukciju.

Od ostalih autora potrebno je spomenuti Većeslava Heneberga,³¹ Artura Schneidera,³² Pavla Mačeka³³ i Branka Gušića.³⁴ Posljednja je o Medvedgradu pisala Anđela Horvat.³⁵ Ona je sabrala sve što se za sada o njemu može kazati i dala detaljan opis nalaza s ovoga grada. Na brojne članke u dnevnom tisku, koji katkada daju vrlo važne podatke, nećemo se osvrnuti na ovom mjestu.

Vrlo je teško u nekoliko riječi sažeti relativno kratku ali bogatu i burnu prošlost Medvedgrada. Prvu fazu njegove izgradnje možemo smjestiti u vrijeme između god. 1242. i 1262. U početku je on u rukama zagrebačkih biskupa — sagradio ga je biskup Filip uz pomoć, kako to tradicija govori, kanonika Benedikta. Ubrzo ga preuzima kralj Bela IV i nakon njega se nastavlja raznolika i zanimljiva galerija daljnjih vlasnika. Zagrebačkoj crkvi grad je vraćan samo u nekoliko navrata, i to na kraće vrijeme, no ona sve do XVIII stoljeća nije odustajala od svojih prava.

God 1273. Kralj Vladislav odlučuje da se Medvedgrad ima vratiti zagrebačkom biskupu Timoteju, što je učinjeno god. 1275. Već god. 1291. grad je u kraljevskim rukama, ali ga prisvaja neki Gardin. Oko god. 1300. u Medvedgradu stoluje zagrebački kanonik Marko Torusti. Slijedeći vlasnici su moćni Babonići, ban Mikac i njegovi sinovi, ban Nikola

³¹ V. Heneberg, o. c.

³² A. Schneider, *Slika majke božje »Galaktotrofuse« iz kapele Medvedgradske*, *Narodna starina*, 23, Zagreb 1931, 320—322; isti: *Majka božja Medvedgradska*, *Hrvatski narod*, 30. I 1944, 946, 6.

³³ P. Maček, *Medvedgrad u povijesti*, *Obzor*, 1931, 252, 257, 260, 263.

³⁴ B. Gušić, *Medvednica, planinski vodič*, Zagreb 1924, 115.

³⁵ A. Horvat, o. c.

10 Dio unutrašnjosti grada (stanje god. 1972), pogled prema sjeveroistoku

11 Gotički prozor stambene zgrade u Medvedgradu (stanje god. 1972)

(1344), vojvoda Stjepan i vojvotkinja Margareta (1355—1363), kralj Ljudevit Veliki, kralj Sigismund. God. 1398. kralj Sigismund poklanja Medvedgrad obitelji Alben. Dalje slijede grofovi celjski — Friderik II i sin Ulrik II, kao i njegova udovica Katarina Branković (do god. 1461), Jan Vitovec, kralj Matija Korvin, zagrebački biskup Osvald Thuz od Laka, ban i vojvoda Ivaniš Korvin. Nakon njegove smrti god. 1504. nasljeđuje ga njegova udova Beatrica Frankopan, koja se ponovno udaje za markiza Jurja Brandenburškog, te poslije njene smrti Medvedgrad dolazi u njegove ruke. Prodajom nakon toga postaje vlasništvo ugarske kraljice Marije (1524) žene kralja Ludovika II. Slijedeći vlasnici su ban Ivan Torkvat Krbavski (Ivan Karlović), Nikola Zrinski, njegova udovica Jelena i djeca Ivan i Nikola. Kratko vrijeme ga drže Petar Erdödi i njegova žena Barbara Alapić (1557). Posljednja obitelj koja živi na Medvedgradu su Gregorijanci koji dolaze do grada zamjenom (god. 1557). Napuštaju ga već god. 1590. nakon potresa. Kao ruševina bio je nadalje vlasništvo Zrinskih, Mikulića, Cikulina, Sermageovih sve dok nije došao u ruke posljednjih vlasnika grofova Kulmer od Rosenpichela i Aichbühla. Od god. 1945. nalazi se pod upravom Šumarije Zagreb.

Od ne manje važnosti je i slijed medvedgradskih kastelana ili kapetana i drugih službenika. Kastelani ovog važnog grada bile su mnoge od najznačajnijih ličnosti hrvatske povijesti, često puta su to bili samo banovi, npr. Hinko od Güssinga (1273), Joakim Petkar (1274), Mikac Prodanić (1323), Ivan Krčki i Modruški (1393)

itd. Najčešće su to bili predstavnici starih hrvatskih plemenaških obitelji, ali vrlo često i tuđinci koji su u ime svojih gospodara, također tuđinaca, vršili nasilja i zločine po čitavoj užoj okolici. Zlodjela npr. Ivana Hygeda, Stjepana Virusa, Wilhelma Stamma, Erharda Hohenwartera, Bogavca Milakovića, Petra Pana Kunigsfelda itd. ispunjavaju mnogu stranicu požutjele pergamene. Žrtve nisu bile samo kmetovi ili slobodnjaci, zagrebački građani ili turopoljski plemići već i sam Prvostolni kaptol zagrebački. S vremenom je Medvedgrad dobio zloslutno i tamno obilježje i stoljećima je bio strah i trepet ovih krajeva. Uvijek mu se pridavala najveća važnost — posebno ga se spominje u ugovorima od državnog značenja.³⁶ Medvedgradu, koji je u ispravama uvijek »castrum« ili »arx« podložni su bili kašteli Lukavec u zagrebačkoj i Rakovac u križevačkoj županiji s brojnim posjedima,³⁷ kao i Turopolje i njegovi plemići (nobiles castri Medwe).

Uzrok svim nedaćama i sadašnjem stanju Medvedgrada leži u činjenici da je, iako na strateški vrlo sigurnom mjestu, izgrađen unutar katastrofalnog zemljo-

³⁶ Npr.: 17. VI 1490. (U Budimu. Ugovor nekih ugarskih velikaša s hercegom Ivanišem Korvinom za slučaj da ne bude izabran za hrvatsko-ugarskog kralja) »Item de castro Medwe nec non castellis Lwkawecz et Rokonok...«. Sišić, *Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima* (1473—1496), Zagreb 1936, 290. Isto u: *Povjesni spomenici slob. i plem. općine Turopolje, II*, Zagreb 1905, 69.

³⁷ Npr.: 19. I 1541. (U Bečkom Novom Mjestu. Kralj Ferdinand I iznova dariva Medvedgrad braći Ivanu i Nikoli Zrinskom). »... castrum Medwe vocatum, simul cum omnibus oppidis, villis, possessionibus...«, *Povjesni spomenici Turopolja, III*, Zagreb 1906, 81.

tresnog područja Medvednice, i to upravo iznad jedne potresne pukotine³⁸ koja je i izazvala rano napuštanje grada i njegovo brzo propadanje. Čini se da su ga potresi oštećivali od samog početka, iako o tome nemamo podataka.

Već godine 1487. Hrvatski sabor zaključuje da se prednji zid Medvedgrada mora popraviti o biskupovu trošku, te da se u gradu ima smjestiti 100 konjanika kao posada,³⁹ no zagrebački biskup Osvald Thuz od Laka na to ne pristaje. Uzrok toj potrebi popravka mora da je bilo vrlo loše stanje zidova ove utvrde koja je uz Veliki Kalnik važila kao najčvršća i najvažnija u čitavom kraljevstvu, ali sigurno i sve veća opasnost od navale Turaka.

God. 1574. Medvedgrad se iznova popravlja⁴⁰ u vrijeme Stjepka Gregorijanca. Kraljevski graditelj Jerolim Arconati nadograđuje branič-kulu u opeci i vrši razna pojačanja i adaptacije kako bi se grad što bolje prilagodio zahtjevima novog načina ratovanja i sve jačem djelovanju artiljerije. Polukružni nepravilni objekt s lijeve strane prvih vratiju možda je nastao već prije. I vanjski zid se pojačava i podupire, tako npr. njegov jugozapadni dio, gdje se vrlo dobro mogu razlikovati potporniji od starijeg, bolje građenog zida. U tim novijim dodacima mogu se naći i spolija, npr. ulomak gotičkog rebra koje je nedavno uočio Zorislav Horvat. Spolija potječu bez sumnje iz u ono vrijeme već oštećenih dijelova grada. Arconati pojačava i manju kulu u opeci i u unutrašnjosti izvodi svodove, također u opeci. Točan opseg Arconatijeve djelatnosti moći će definirati tek arheološka iskopavanja.

Već god. 1590. jaki potres koji je u Beču teško oštetio zvonik katedrale sv. Stjepana, oštećuje i u tolikoj mjeri potresa Medvedgrad da je Stjepko Gregorijanec prisiljen da ga napusti i da u visokoj starosti ode u šestinsku kuriju.⁴¹ Tom prilikom je grad posve onesposobljen — stradao je vanjski zid, stan i kapela — tako da za obnovu nije više bilo ni sredstava, ni mogućnosti, a ni potrebe. S tih razloga se ubrzo nakon potresa odnosi sve što je bilo pokretno u samom gradu, a i grede se vade iz još neurušenih zgrada, dok se branič-kula i kapela prepuštaju zubu vremena. Već god. 1602. Medvedgrad se spominje kao »*arx nudata spoliataque*«, »*arx desolata*«⁴² — ogoljela, opljačkana i napuštena tvrđava. Ovaj podatak je do sada bio zanemaran, jer se uvijek citira zapis iz god. 1642. u kojem je Medvedgrad označen kao »*arx diruta*«. God. 1657. se opet javlja kao »*castrum dirutum Medvevara*«, a god. 1692. tako-

đer kao ruševina. Te iste godine zagrebački biskup Aleksandar Ignacije Mikulić na poleđini slike Bogorodice opisuje kako je deset godina prije sliku pronašao iza oltara ruševne kapele.⁴³ To znači da je kapela morala biti još u relativno sačuvanom obliku kad se u njoj mogla očuvati jedna ikona.

Baltazar Adam Krčelić je polovicom XVIII stoljeća kao ljubitelj starina također posjetio Medvedgrad i još je mogao promatrati ostatke zidnih slika u njegovim prostorijama,⁴⁴ po svojoj prilici u kapeli. Ubrzo nakon toga njeno propadanje mora da je nastupilo u jačoj mjeri, jer je više nitko ne spominje.

Glavna kula je još polovicom XIX stoljeća bila natkrivena i u njoj su se za nevremena sklanjale ovce.¹ Počam od tog vremena imamo malobrojnu, iako dosta dobru dokumentaciju stanja grada, a to su njegov tlocrt, koji je snimio neumorni Mijat Sabljar, nacrti obiju kula od Mijata Novaka⁴⁵ (god. 1840) i crteže Ernesta Gideona Maretića (oko god. 1830)⁴⁶ i Mirka Bogovića.⁴⁷ Od kraja XIX stoljeća pa sve do danas naglo propadanje i uništavanje medvedgradskih ruševina možemo pratiti prema fotografskim snimcima i člancima u dnevnom tisku.⁴⁸ Od svih dijelova najbrže su pred očima Zagrepčana propale i nestale branič-kula (sl. 3) i manja kula (sl. 7), koje su još obje na fotografiji iz oko god. 1889. bile u relativno dobrom stanju (sl. 4).

Po osnutku Zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji god. 1912, počelo se misliti i na Medvedgrad i on je pregledan i fotografiran.⁴⁹ U gustoj šikari i silnoj masi urušenog i rasutog materijala još je god. 1908. Gjuro Szabo otkrio ranogotički kapitel i kamen s uklesana tri grba, o kojima je već bilo riječi. Oba su kamena zaslugom grofa Miroslava Kulmera dospjela u Arheološki muzej u Zagrebu.⁵⁰ Između dva rata vlasnici ruševine, grofovi Kulmer, dopustili su da se posiječe gusta šuma na području grada.⁵¹ Osim u središnjem dijelu ostalo je još vrlo mnogo gustog grmlja koje je prekrivalo veći dio ruševina. God. 1933. Gjuro Szabo je ponovno pokušao pokrenuti akciju konzervacije preko tadanjeg gradonačelnika Krbečka,⁵² ali bez uspjeha.

Nakon II svjetskog rata, god. 1953. iznova je oživio interes za Medvedgrad u samom Konzervatorskom zavodu u Zagrebu, ali i kod izletnika i planinara te je u suradnji sa Savezom planinarskih društava NR Hrvatske započeto krčenje šikare dana 5. XI 1953. Kamen se slagao na hrpe. Na taj način očišćen je prostor između

³⁸ G. Szabo, *Stari Zagreb*, p. 26.
³⁹ I. Kukuljević, o. c., p. 48; G. Szabo, *Sredovječni gradovi*, p. 45; isti: *Drei Burgen*, p. 71; A. Horvat, o. c., p. 27.
⁴⁰ I. Kukuljević, o. c., p. 71; G. Szabo, *Sredovječni gradovi*, p. 45; isti: *Drei Burgen*, p. 71; A. Horvat, l. c.
⁴¹ I. Kukuljević, o. c., p. 71; F. Wähner, *Das Erdbeben von Agram am 9. November 1880*, Wien 1883, 9—10; G. Szabo, *Sredovječni gradovi*, p. 45; isti: *Drei Burgen*, p. 71; A. Horvat, l. c.

⁴² cca. 1602. (Zagrebačka općina moli nekog prelata da prosljedi njenu molbu u vezi s Medvedgradom) »... *castrum Medwewar dicti, nudata spoliataque fuerit*...« »... *pro pertinentiis desolati castrum Medwewar*...« Povijesni spomenici Zagreba, 17, Zagreb 1941, 388—389.

⁴³ I. Kukuljević, o. c., p. 74; G. Szabo, *Sredovječni gradovi*, p. 45; isti: *Drei Burgen*, p. 71; A. Horvat, l. c.

⁴⁴ I. Kukuljević, o. c., p. 124.

⁴⁵ Bilješka u cijelosti glasi: »*Praesens S. Imago in tabula cedrina picta, e Palestina, ut fertur, allata, vetustate venerabilis, olim in Capella Arcis Vrsinae, vulgo Medved supra Zagrabiam ante annos quadringentos celeberrimae, nunc dirutae, collocata, post immemorabilem Altaris in eadem Capella habitu, ruinam, inter rudera adhinc decennio reperta, vetustiori nitore et veneratione restituta est. Anno Domini MDCLXXXII. Per Alexandrum Ignatium Mikulich Episcopum Zagrabensem.*« A. Schneider, *Narodna starina*, 23, 320.

⁴⁶ B. A. Kerceselics, l. c.; A. Schneider, o. c., p. 321; A. Horvat, o. c., p. 31.

⁴⁷ G. Szabo, *Razvaline Medvedgrada*, 54—55.

⁴⁸ Obrisi Medvedgradskih razvalinah, *Arkiv*, III, tabla.

⁴⁹ V. Heneberg, o. c., p. 132—133.

⁵⁰ *Ibid*, p. 134.

⁵¹ Vidi A. Horvat, o. c., p. 27—28, fusnota.

⁵² G. Szabo, *Razvaline Medvedgrada*, p. 55.

⁵³ *VHAD*, NS, XIII, 1913—1914, 321.

⁵⁴ *Medvedgrad će biti »friziran*«, *Večer*, 19. VII 1933, 3.

⁵⁵ *Ibid*.

branič-kule i okolnog bedema prema Zagrebu.⁵⁶ U prosincu god. 1953. srušio se sjeverni ugao još postojeće branič-kule⁵⁷ iz još nedovoljno razjašnjenih razloga — bilo zbog lakšeg potresa bilo uslijed vjetra. Još oko god. 1900. kula je bila sačuvana u cjelini u visini od preko 12 m. Kasnije se srušio njen zapadni ugao, zatim čitava jugozapadna polovica. Preostala polovica stajala je još oko pola stoljeća. Kako smo već spomenuli jedan njen ugao srušio se god. 1953, a posljednji dio u veljači god. 1957,⁵⁸ kada je nestao u stupu prašine i vapna i rasuo se preko vanjskih gradskih zidova sve do u jarak.

Još brže je propala druga gradska kula. Njeno stanje (pogled prema jugoistoku) polovicom XIX st. vidi se iz crteža Mijata Novaka. God. 1889. njen jugozapadni zid i dio jugoistočnog stoje i ističu se pupčasti kvadri kao kod branič-kule na uglovima (sl. 4), unutarnji popravci u opeci kao i ranogotička bifora u jugozapadnom zidu. Oko god. 1914. oštećenja su veća⁵⁹ — velik dio jugozapadnog zida već manjka, a monolitni natprozornik bifore oštećen visi u zidu (sl. 5). Zapadni ugao kule srušio se nakon I svjetskog rata (sl. 6), a preostali, južni (sl. 7), pao je kao žrtva i posljedica »iskapanja« značajnijih đaka god. 1942.

O razornom i štetnom djelovanju nekih samozvanih amatera »arheologa« nećemo na ovome mjestu posebno govoriti. Jedan od njih raskapa po Medvedgradu još od god. 1934.⁶⁰ Njegova rabota nastavila se još intenzivnije od god. 1957, a traje sve do danas. Mjestimično su kopači došli do dubine veće od 2 m. Kopali su tako gotovo svake nedjelje, a i pod tjednom su premetali kamenje, odstranjivali vegetaciju i sjekli bršljan koji je štiti zide. Još god. 1932. Gjuro Szabo je upozorio da je vrlo opasno odstranjivanje korijenja i žilja.⁶¹ Sve u svemu šteta koju su ovi neodgovorni pojedinci nanijeli Medvedgradu daleko je veća nego što bi to u stanju bilo učiniti korijenje vegetacije.

Iskapano je na više mjesta — otkrivena su dva zida manje kule do dubine od oko 2 m, otkriven je ulaz u stambeni dio kao i zid koji ga je povezivao s manjom kulom. Kopalo se uz sjeveroistočni zid branič-kule, unutar stambene zgrade u jugozapadnom dijelu stambenog prostora se dosegla dosta velika dubina i ogolio zid od opeke. U posljednje vrijeme ruje se ispod temelja unutarnjeg zida sjeverozapadne stambene zgrade, jedinog zida u kojem još postoji uski gotički prozor (sl. 11). Oštećeni su slojevi na još nekoliko mjesta — nedaleko od prvih vratiju i uz srušeni vanjski zid sjeverno od glavne kule. Nalazi bivaju prisvajani, ali samo oni koji se čine zanimljivim, dok ostali ostaju na terenu pa ih kasnije raznašaju izletnici. Dio tih nalaza, koje je spasio, sakupio i sredio ing. M. Cesarec, obradila je A. Horvat u svom radu »O slučajnim nalazima s Med-

vedgrada«,⁶² iako se tu na žalost ne radi o slučajnim nalazima, već o posljedicama jedne sasvim nestručne i neplanski vođene protuzakonite aktivnosti.

God. 1956. Konzervatorski zavod u Zagrebu je dao Medvedgrad geodetski snimiti u mjerilu 1 : 200. Posljednja akcija s ciljem da se Medvedgrad uredi pokrenuta je god. 1960. od Turističkog društva Gornji grad, koje je osiguralo potrebna sredstva. Čišćenje je vršila omladina bez stručnog nadzora konzervatora.⁶³

U arheološkom i povijesno-umjetničkom pogledu Medvedgrad zauzima ključno mjesto u rješavanju pitanja prelaska romanike u ranu gotiku u Hrvatskoj. Kao kompleksan lokalitet, istraživanjem bi pomogao rasvijetliti mnoge još nerazvijetljene probleme. On nas zanima kao prethistorijski lokalitet, ali prvenstveno kao srednjovjekovni. Arheološka iskopavanja same arhitekture neophodna su radi utvrđivanja točnog tlocrta i diferencijacije njenih faza od XIII do XVI stoljeća. Samo će se na taj način moći definirati sjeverozapadni i sjeverni vanjski zid, zatim točan položaj i oblik svih gradskih vrata, raspored zgrada i prostorija u samom stambenom dijelu. Točno će se moći odrediti da li pretpostavljen položaj kapele sv. Filipa i Jakoba odgovara stvarnom stanju ili ne, tj. da li se nalazi na krajnjoj sjevernoj strani palasa na najvišem dijelu burga. Dobit ćemo podatke o dimenzijama i obliku gradskog dvorišta i da li je bilo okruženo trijemom kao kod klaustara, kako se to može naslutiti iz Sabljara tlocrta. Kod obrambenog objekta s lijeve strane prvog ulaza u grad iskopavanja će nam također biti od velike važnosti, isto tako i u podgrađu gdje ne znamo da li je tamo bilo nekih zgrada ili ne. Jedno od još nedotaknutih i neriješenih pitanja je položaj gradskog bunara ili cisterne, koja je tu bez sumnje morala postojati iz strateških razloga, iako u klancima sa zapadne i istočne strane Medvedgrada teku potoci. Gdje su se nalazile zloglasne gradske tamnice⁶⁴ — možda u samoj branič-kuli, kao što je to u to vrijeme bilo uobičajeno?⁶⁵

Može se očekivati da će arheološka iskopavanja dati vrlo bogate i značajne ulomke arhitektonske dekoracije kao i brojne sitni materijal. Postojeći kameni spomenici govore o visokoj kvaliteti klesarskog dlijeta i ukazuju na postojanje sličnih nalaza koje još sakriva i čuva debeli sloj urušenja. Ne samo ovi spomenici nego su i pisani izvori dokaz koliko su pažnje vlasnici posvećivali Medvedgradu. Kako znamo, sagradio ga je biskup Filip ne samo kao uporište već i za čuvanje crkvenog blaga.⁶⁶ Kasnije se u njemu čuva i kraljevska riznica,⁶⁷

⁶² A. Horvat, o. c.

⁶³ Vjesnik, 16. IX 1960, l. c.

⁶⁴ God. 1558. (Protokol sudbenih spisa Turopoljske općine) »... olim tempore relicte olim Johannis ducis Coruini condam Valentinus Ressetarych, ad castrum Medwe fuisset in carceres ductus et duobus annis illic conservatus in captivitate...« Povjesni spomenici Turopolja, III, Zagreb 1906, 520—521.

⁶⁵ O. Piper, *Abriss der Burgenkunde*, Leipzig 1900, 47—48.

⁶⁶ God. 1248—1262. »Huic successit domines Philippus, de quo plures iam recordantur et fuit sollempnis persona. Hic bono zelo ductus edificavit castrum Medwe pro conservando thesauro ecclesie metu Thartarorum...« Povjesni spomenici Zagreba, I, Zagreb 1889, 440.

⁶⁷ God. 1273. (Ladislav IV vraća Medvedgrad zagrebačkom biskupu i kaptolu) »... avus noster dominus Bela rex, ..., castrum quoddam iuxta Zagrabiam, quod Medwewar nuncupatur, tempore translacionis domini Philippi tunc episcopi zagrabiensis... pro conservando thesauro regio ad tempus ab ecclesia zagrabiensis recepisset, ...« Codex diplomaticus, VI, Zagreb 1908, 52.

⁵⁶ (IV) *Planinari će urediti prostor oko Medvedgrada*, Narodni list, 20. XI 1953; *Planinari restauriraju (sic!) Medvedgrad*, Narodni list, 25. XI 1953; A. Horvat, o. c., p. 33 (fusnota).

⁵⁷ *Zidine Medvedgrada i dalje propadaju*, Narodni list, 11. XII 1953.

⁵⁸ *Srušio se Medvedgrad*, Vjesnik, 17. II 1957, 11; *Dići ruke od Medvedgrada. Nakon što se srušila branič-kula*, Narodni list, 24. II 1957.; A. Horvat, o. c., p. 27.

⁵⁹ Gjuro Szabo, *Razvaline Medvedgrada*, p. 54.

⁶⁰ V. Bizjak, *Medvedgrad i dalje u korovu*, Vjesnik, 23. IX 1960; A. Horvat, o. c., p. 33, fusnota.

⁶¹ *G. Medvedgradskih zidina nestaje iz dana u dan*, Večer, 16. VII 1932, 5.

a pojedini kasniji vlasnici, ali i drugi velikaši drže u njemu svoje dragocjenosti. Dovoljno je da pročitamo popis darova Beatrice Frankopan pavlinskom samostanu u Remetama,⁶⁸ ili popis predmeta koje je Barbara Berislavić pohranila u Medvedgradu.⁶⁹ Na više mjesta govori se o udobnosti samoga grada.⁷⁰ — Biskup Ivan Alben god. 1433. u svojoj oporuci izričito ostavlja bratu Rudolfu jedan veliki jastuk koji se nalazi u Medvedgradu.⁷¹ U gradu se nalazilo i jedno zvono zagrebačke katedrale,⁷² što govori sasvim dosta. O bo-

⁶⁸ God. 1507. (Remetski Pavlini primaju darove Beatrice Frankopan, udovice Ivaniša Korvina), I. Kukuljević, o. c., p. 106—107.

⁶⁹ 22. V 1505. (U Medvedgradu. Franjo Berislavić potvrđuje primetak nekih dragocjenosti koje je njegova žena Barbara bila pohranila u Medvedgradu). Kukuljević, o. c., pp. 105—106.

⁷⁰ G. J. Szabo, *Sredovječni gradovi*, p. 10; A. Horvat, o. c., p. 26.

⁷¹ 14. III 1433. (U Pečuhu. Oporuka biskupa Ivana Albena) »Unum pulvinar magnum in castro Medwe habitum Rudolpho fratri.« Povjestni spomenici Zagreba, II, Zagreb 1894, 72—73.

⁷² Povjestni spomenici, XI, Zagreb 1905, 130, 154.

gatstvu unutrašnjeg uređenja govore pak Krčelićeve bilješke o zidnim slikama, ali i sama čudom sačuvana ikona »Galaktotrofouse« i drvena okovana vrata u Markuševcu.⁷³

Naravno da iskopavanja neće dati nikakvih senzacionalnih nalaza blaga za kojim tako neumorno kopaju već spomenuti ljudi. Medvedgrad je nakon potresa god. 1590. lišen svog inventara, svojih greda i sličnog građevnog materijala, no dijelom se bio urušio, pa je nešto ipak ostalo u debelom sloju urušenja. Poznat nam je broj an i raznolik sitni materijal koji potječe iz iskapanja Milana Davidéa i drugih — npr. kameni kuhinjski izljev, konzole, male glave strijela, mali bodež, bojna sjekira, lanac, okovne ploče s vrata, kopča, čavli, različiti keramički ulomci među kojima i fragmenti ne-glaziranih pećnjaka. Dio tih nalaza objavila je A. Horvat: crepove, čavle, glave strijela, ostrugu, ulomke staklenih posuda, velik broj ulomaka kasnosrednjovjekovne i novovjeke keramike i bogat osteološki materijal.⁷⁴

⁷³ A. Horvat, o. c., p. 31—33.

⁷⁴ A. Horvat, o. c., p. 33—37.

Summary

CASTRUM MEDVED

The Medved Castle (Medvedgrad) was one of the strongest and most important castles in the mediaeval Kingdom of Croatia and Slavonia. It stands upon one of the isolated slopes of the Zagreb Mountain (Medvednica) which lies to the North of the town itself. It was built after the catastrophic Mongolic invasion, between 1242. and 1250. A. D., by the Zagreb bishop Philip as a stronghold in case of similar invasions in the future and as a safe place for the treasure of the Zagreb Church. A few decades later, the castle was taken over by the king Bela IV and thus a long and picturesque sequence of its owners was started. Among them we could name nearly all the major figures of the Croatian history — for example the Babonić, Alben, Zrinski and Gregorijanec families, the Counts of Celje, Count Ivan Karlović, several kings, dukes and bishops of Zagreb. The castle is being mentioned in more than 400 mediaeval documents. Its fame was a gloomy one and it used to be the cause of many a bloody dispute.

The castle has an irregular longitudinal ground-plan, oriented North-East South-West. It was surrounded by a deep fosse only from two sides, as the slopes on the north and west side of the hill is very steep. One could penetrate into the castle only through four gates — a rich triple coat-of-arms stood over the

third one. It had a strong and massive keep, one smaller tower, strong and well-built outer and inner ramparts, a richly adorned chapel (early-Gothic stone carvings and wall-paintings from around 1300. A. D.), several buildings in the central part which probably had a rectangular courtyard.

The relatively short life of the Medved Castle was caused by the fact that it was constructed within an area that has often been shaken by earthquakes. It needed repair as early as 1487. and was much renewed and reinforced in 1574. (a third storey in bricks was added to the keep, etc.) by the royal architect Arconati. The strong 1590. earthquake, which even severely damaged the bellfry of St. Stephen's Cathedral in Vienna, partly destroyed the castle and made it unfit for further life and defence. In 1602. it is already described as a stripped, plundered and abandoned fortress. The chapel still stood, although a ruin, at the beginning of the XIX cent., and the keep had a roof at the same time. In the last eighty years, the crumbling of the ruins has been very rapid. The keep has completely disappeared — its last corner fell in 1957. The rest either lies in deep layers of debris, or shyly protrudes among the bushes. Only excavations will be able to give us all the missing data about the castle, which is a prehistoric site as well.